

Спытайце пра радзінае

ЯК ДАЎНЕЙ ДОЖДЖ ВЫКЛІКАЛІ?

«Я сама з Гомельшчыны, але ўжо доўгі час жыву пад Мінскам. З дзяцінства памятаю: як толькі доўгі час не было дажджу, нашы бабылі ўмелі рабіць некаторыя захады і выклікаць яго...» — піша-апавядае наша чыткачка Надзея Мікалаеўна са Смалявіч.

У адпаведнасць з народнымі ўяўленнямі працягла летняя засуха магла быць вынікам розных паршэўняў, якія датычыліся нормаў традыцыйнага звычайнага права. Адным з такіх правіл з'яўлялася забарона «чапаць зямлю» (капаць ямы для слупоў агароджы, убіваць у зямлю калы, распачынаць будаўніцтва хаты, закладваць камяні пад вузлы зрубкі а г. д.) ад Радаўніцы або да Дабравешчання (калі Радаўніца была позняя). Тая ж самая забарона датычылася і паводзін людзей на Граням (восьмым пасля Вялікадня) тыдні. Калі доўга не было дажджу, то вясковыя мужчыны збіраліся гуртам і разбуралі (проста валілі на зямлю) той плот, які быў узведзены ў час дзеяння агульнаведомых забарон.

Значнае месца ў рытуале выклікання дажджу займала абліванне вадою. Магічная функцыя абраду абаліралася на сілу замойнага слова і дзеянне, у аснове якога ляжала прычып падабенства. Лічылася: як ты аблівашся вадою, так і зямля хутка «чабынецца» дажджом. Часцей за ўсё верылі, што дождж пойдзе хутка, калі пры набытай дамоўленасці абліць цяжарную жанчыну або тую, што карміла дзіця, жанчыну, якая доўга не працавала з-за хваробы, але напавілася і выйшла на работу, а таксама пастуха.

На Беларускім і Украінскім Палессі з мэтай выклікання дажджу выконвалі і такія спецыфічныя дзеянні, які пераворванне высыхлага рэчыва ракі, дарогі, абворванне вёскі або толькі крыжа, які стаў на скрываўнамі дарогі; акрамя таго, проста на дарозе маглі выкапаць дзевяць ямак ці ўвогуле лапатай перакапаць дарогу ўпоперак.

Міфалагічным ключом да разумення згаданых рытуальных дзеянняў з'яўляецца звычай «адчыняць» крыніцы на дне ракі, гэта значыць «адчыняць» зямлю, вызвалючы падземныя воды з мэтай уздзяння на ваду «нябесную».

Акрамя таго, існаваў звычай адкопаць крыніцы на дне высахлай ракі. Гэты звычай цапкам пераключаўца з іншым — капаць ямы на дарозе. Утвараецца цікавая сімвалічная паралель паміж шляхам, пракладзеным чалавекам, і ракой — дарогай, створанай Богам.

На Палессі і ў суседніх раёнах Беларусі і Расіі для таго, каб выклікаць дождж, жанчыны (толькі ўдовы) або толькі дзятчынны аралі або баранавалі высыхлае рэчыва ракі. Такі абрад маглі выконваць і на мелкаводдзі.

А. Максіму паведавалі, як у 1889 годзе ў мястэчку Русаковічы Ігуменскага павета выконваўся адзін з такіх абрадаў: «Працяглая засуха страшэнна непакоіла нашых земляробаў, і вось яны вырашылі наступным чынам прадухліць немінучую бяду. Па парадзе старэйшыны было наладжана «узорванне» ракі, яго выкапалі наступным чынам: некалькі жанчын запрэгліся ў саху і пад кіраўніцтвам самай дужай у вёсцы бабы валачыліся па раку, узорваючы яе дно».

Аксана КРАВЦОВІЧ, Янка КРУК.

Дасыльце свае пытанні пра карані і прыстасаванасць да сучаснага жыцця календарных і сямейна-побывальных народных традыцый ды абрадаў на паштовы або электронны адрас рэдакцыі з пазначкай «Пра радзінае».

АСА АТАКУЕ РАПТОЎНА

*(Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.)*

— Як ні дзіўна, згодна са статыстыкай, колькасць смяротных вынікаў ад укусаў джаланосных насякомых у тры разы большая за колькасць смерцў ад ядавітых змай, — расказавае афіцыйны прадстаўнік Мінскага гарадскога ўпраўлення па надзвычайных сітуацыях Марына ЗЯМЧОНАК. — Адрозніць іх паміж сабой неспецыялісту даволі складана, таму трэба арыентавацца на памер: аса большая за пчалу і мае крыху іншую расфарбоўку. Шэршань, у сваю чаргу, падобны на асу, але большы за яго прыкладна ўдвая. Аднаводна, і доза яду ў яго будзе куды вышэйшая. Прычым у паводзінах пчол ёсць адзін цікавы момант — яны не любяць цёплае надвор'е з высокай вільготнасцю. Менавіта яно і назіралася ў нас не раз у чэрвень, калі пасля дажджу слупок тэрмометра зноў сцягаў пад трыццаціградусную адзнаку. Пчолы пачынаюць раіцца і асядаюць на вліткі на памерах прадмеце. У сельскай мясцовасці гэта не так відаць, бо там яны выбіраюць адно са шматлікіх дрэў. Іншая рэч — у горадзе. Неаднойчы нам тэлефанавалі людзі, якія бачылі роі насякомых на дзіцячых пляцоўках, на прыпынках грамадскага транспарту. Мы ў такіх выпадках стараемся дзейнічаць рацыянальнымі спосабам. У нас ёсць кантакты пчалароў. Калі яны згодны апэратыўна пад'ехаць і забраць роі, то мы гэтакім ніякім чынам перашкаджаць не будзем. Усё-такі, пчолы — насякомыя не толькі пагрозлівыя, але і вельмі карысныя, і навошта іх знішчаць, калі можна зрабіць інакш? Галоўнае, каб насякомыя не нашкодзілі іншым людзям.

маскітныя сеткі. Калі насякомае трапляе ў замкнутае памяшканне — яно ўспрымае гэта як пастку і становіцца больш агрэсіўным.

Але што ж зрабіць, калі атакі пчалы ці асы пазбегнуць усё ж не ўдалося? Смяротныя выпадкі вызвы з трыма фактарамі. Гэта колькасць укусаў, якая ўплывае на дозу атрутцы, месца, куды прыйшла атака, і адчувальнасць арганізма да яду.

— Вельмі небяспечныя месцы — твар і шыя, — акцэнтуе ўвагу Марына Зямчонак. — Незалежна ад таго, ёсць у вас алергія ці не, трэба тут жа выкарыстаць антыгистамінны сродак. Калі ў іншых месцах цела чырвані і ацёчнасць праходзіць праз два-пяць дзён, то тут трэба амаль паўтара тыдны. Тым больш калі укусы былі шматлікія. Доза яду, уведзенага ў арганізм, у гэтым выпадку вельмі высокая. Павышаецца тэмпература цела, узнікаюць задышка, ваніты, галаўны боль, можна страціць прытомнасць. Але самымі горшымі лічацца укусы ў падбяроне. Гэта здараецца, калі чалавек ёў нейкі фрукт і не заўважыў асу, якая на яго села. Ацёк можа прывесці нават да асфіксіі.

Трэба ведаць, што падчас атакі аса джала не пакідае, у адрозненне ад пчалы. Таму трэба асцярожна пагледзець, ці засталася штосьці ў ране, і толькі пасля гэтага вымаць джала. Для гэтага лепш за ўсё падыдзе пінецт. Пры любым пагарэньні стану трэба тут жа тэлефанавалі на хуткую дапамогу, каб не паспеў развіцца анафілактычны шок, які канчаецца летальным вынікам.

Калі ж небяспечныя госці пасяліліся ў вас дома, то пазбавіцца ад іх нескладана. Аператывна трэба пачынаць у начны час, калі васы спяць і не працялююць актыўнасці. На ўсялякі выпадак трэба апрануцца ў касцюм, які не пакідае адкрытых участкаў цела. Падстаўляецца мяшкот, вострым нажом зразаецца гняздо — і далей можна яго або закапаць, або ўтапіць, або спаліць (вядома ж, з захаваннем усіх праціпажарных нормаў!) Але калі вы не ўпэўнены ў сваіх сілах, то лепш звярнуцца на дапамогу да спецыялістаў.

Начальнік караула пажарнай аварыяна-выратавальнай цэсці № 28 Ленінскага раёна Мінска Віктар БУНІЧ мае ў сваім актыве

ўжо не адзін дзясятка абясшкоджаных небяспечных гнёздаў. Ён раіць гаспадарам дамоў уважліва сачыць за станам сваіх балконаў або гаспадарчых пабудов — у залежнасці ад таго, у якім доме, шматпавярховым ці прыватным, вы жывяце.

— З асабістага досведу: прыкладна чатыры з кожных пяці ліквідацый гнёздаў небяспечных насякомых звязаны з тым, што даводзіцца разбіраць ледзьве не палову балкона, каб да іх дабрацца. Мы не раз здымалі навясную столь або ўздзіралі падлогу, бо інакш падлеці туды проста немагчыма. Бывалі нават выпадкі, калі васы саялілі паміж цагламі ў глухіх тарцах дамоў або ў стыках паміж панэлямі ў шматпавярховых ці на гарышчах, калі там ёсць вольны доступ на вуліцу. Тут з імі ваяваць складаней. Між іншым, мы прыкецілі, што больш ахвотна васы ў шматпавярховай забудове селяцца там, дзе ёсць двухсхільныя шыферныя дахі. Гэта датычыцца старога жылга фонду — двухпавярховыя або так званых «хрушчоўка». А ў прыватных дамах насякомыя ўладкоўваюцца пад дахам гаспадарчых пабудов. Плік выязду надыходзіць у жыццёвы верасні. Меншы ўсплёск актыўнасці прыпадае на перыяд канца мая — пачатку чэрвеня.

За гэты год у сталіцы ратавальнікі выяжджалі на ліквідацыю небяспечных гнёздаў 38 разоў. Сярод іх — 24 асіны, 12 пчаліных, яшчэ ў двух выпадках давялося сутыкнуцца з шэрашніямі.

— У якой жа экіпіроўцы выяжджаюць ратавальнікі?

— У нас ёсць спецыяльныя касцюмы, якіх не могуць пракусіць джаланосныя насякомыя. Таксама выкарыстоўваем ахоўныя пальчаткі і вялікія капелюшы з сеткамі. Аналагічнымі карыстаюцца пчалары. На выезд абавязкова бяром з сабой спецыяльныя пыласосы. Яны ўцягваюць у сябе роі насякомых і здрабняюць іх. Пасля ў мяшок збіраецца тое, што ад іх засталася...

Віктар Буніч згадвае паназалны выпадак, які адбыўся летась. Ратавальнікам паступіла просьба ліквідаваць на балконе гняздо васы. Спярша ў разведку адправіўся інспектар раённага аддзела па надзвычайных сітуацыях, каб ацаніць абстаноўку на месцы. Ён пацвердзіў інфармацыю пра тое, што насякомыя сапраўды ёсць, а васы гнязда не відаць. Увечары прыехалі ратавальнікі і пачалі апэрацыю па ліквідацыі. Яны прыўзнялі нацяжную столь і ўбачылі... велізарнае гняздо шэрашні. Яно было прылеплены да бетоннай пліты. Давялося апрацоўваць яго ядахімікатамі некалькі разоў, перш чым зняць і выграбіць шэрашню. Гэта заняло прыблізна паўтарты гадзіны.

Валяр'ян ШКЛЕННИК.

ШТО ЛЮДЗІ ПШУЦЬ

Ведай нашых!

Гэта ўжо традыцыя: штогод у Паставах адкрываўся Міжнародны фестываль народнай музыкі «Звіняць цымбалы і гармонік» і разам з ім — Горад майстроў, дзе ўсе ахвотныя маглі палюбавацца работамі сліннай вышывальшчыцы Ліліі Зарэцкай. Водкуі на іх былі самыя ўзнесены а ж да таго, што многія тут жа даставалі кашалькі — праслі нешта прадаць...

У гэтых выпадках майстрыха шчыра выбачалася і адмаўляла. Казала, што ўсе вышыўкі — даслоўна — «нібы дзеткі мае: як мне з імі расстацца?» Аднак калі нехта з патэнцыйных пакупнікоў (незалежна ад таго знаёмы ці ўпершыню ўбачаны), чымсьці ёй падабаўся, без шкадавання адорвала. Такім чынам велізарна колькасць работ вышывальшчыцы (толькі падушачак сотні са тры) «разышлася», апроч Беларусі, па Расіі, Літве, Латвіі, Германіі... Нават Прэзідэнт краіны, калі той наведваў Паставы, майстрыха падарыла карціну. І ўразіла сваім талентам.

Не дзіва, што з часам у «сцэнаж» Горада майстроў Ліліі Радзівонаўне стала цесна: летас яе персанальная выстаўка заняла цэлы паверх Пастаўскага Дома рамёстваў, а яе адкрыццё са-

Перажытае — незабытае

З дзяцінства я ўяўляла сябе настаўніцай. Старэйшы брат Данила надарыў, помню, гумавыя лялек, і я не проста карміла іх паіла іх — патрабавала сядзець роўненія, слухаць уважліва і запамінаць...

Маці старалася ва ўсім падтрымліваць мяне, падахваюць да нейкіх цікавых спраў. Дагэтуль помню, як яна вучыла мяне разгадаць загадкі. Адуку яна іх ведала (прычым столькі) — для мяне засталася дзівам, бо ні чытаць, ні пісаць, ні нават распісацца мама не ўмела. А вось мяне вучыла, і найперш — думаць.

У памяці і татавы заданні. Элементарнае: неак ён (стары ўжо, я ў яго позняя дзіця) папрасіў прынесці вады. Я пабегла да калодзежа, выцягнула яе, хученька ўнесла ў хату і паставіла вядро на ўслончак. Брат, які сядзеў побач з татам, падхапіўся, набраў у кубак вады, падаў... Тата выпіў і падзякаваў брату, а мне зрабіў заўвагу: майляў, пачатую справу трэба заўжды даводзіць да канца.

Шмат падобных урокаў я атрымала ў дзяцінстве. А колькі цікавых ка-

ШТО ЛЮДЗІ ПШУЦЬ

КАЛІ Ё РУКАХ ІГОЛКА — НА ДУШЫ СПАКОЙ

Лілія ЗАРЕЦКАЯ з гербамі пастаўскіх гарадоў-пабрацімаў.

брала і прадстаўнікоў улады, і гэсцей фестывалю, і сяброў... Казачнае вышыванне дзіва захапіла тады ўсіх! І людзі, вядома ж, не маўчалі...

Гаварыла і сама Лілія Радзівонаўна, што калі трымае ў руках іголку (а гэта па 8-10 гадзіні ў суткі, нават на бальнічным ложку) у яе заўсёды добры настрой. «Нігіт стараюся падбіраць яркія, усіх колераў вясёлкі. Адзін і той жа ўзор ніколі не паўтараю. Для мяне найвялікшае задавальненне — прыдумваць новы, а найвялікшае радасць — завяршаць чарговую работу».

Трэба сказаць, што сярод іх ёсць сапраўды маштабныя: карты краіны і Пастаўшчыны, «Вянок пазтэаў — класікаў Беларусі», «Дрэва жыцця сямі Лапачонак»... А колькі абразоў, карцін, дыवानоў, сурвэтак... Праўда, расказаваць пра іх ці нават паказваць на фотаздымках не мае сэнсу: гэтую непаўторную прыгажосць трэба бачыць, наталяцца яе становчай энергетыкай і, вядома ж, разуменьне, што такое характаво мог стварыць толькі шчыры, добры чалавек.

Якраз такай Лілію Радзівонаўну і ведаюць, хоць ліха яна хапіла напоўніцу: 35 гадоў працавала дзяржак, рана аўдавела, адна вывела ў людзі чатырох дачушак і сына, якія сталі яе ра-

дасцю, надзеяй і апорай, мае 10 унукаў і 7 праўнукаў... Усёго на дрэве жыцця яе роду вышыта ажно 118 лейцейкаў-імён, больш за 30 — самых родных яе! І колькасць іх кожны год прыбаўляецца. Тады аб чым яшчэ можна марыць і чаго хацець?!

Аднак жаданне ў майстрыцы было: адкрыць музей вышывання, сабраць разам свае работы, каб засталіся спадчынай не толькі дзецям, унукам ды праўнукам, але ўсім добрым людзям. І вось...

Мары сапраўды збываюцца: такі музей адкрыўся ў адным з пакояў мясцовай школы, за што майстрыха асабліва ўдзячна намесніку старшыні райвыканкама Юрыю Кіслёву, старшыні Навасёлкаўскага сельскага Савета Канстанціну Мядзведзеву, дырэктару мясцовай школы Валячціне Пяткевіч і яе мужу Генадзію, работнікам Старадворскага ляўніцтва...

Першымі наведвальнікамі музея аднаго творцы сталі вучні школы. Але ён, без сумнення, прыцягне ўвагу і дарослых: аграгарадок Навасёлкі-1, дзе жыве майстрыха, знаходзіцца на турыстычным маршруце. А музей такіх у краіне, відаць, няма?

Файна Касаткіна,

г. Паставы.

ШТО ЛЮДЗІ ПШУЦЬ

Рабі як мы

«А ПА ЗЯМЛІ ЎСЁ СЦЕЛЮЦА ДАРОГІ...»

Лета — чудаўная пара! І не толькі ў прыродзе, — у нашым жыцці. Ад кожных канікул я чакаю гэсцьці новага, нашым незвычайнага: новых ведаў, новых уражанняў... Тым больш што для гэтага створаны ўсе ўмовы: дома — бацькамі, у школе — настаўнікамі.

Сёлета свой выбар я спыніў на гуртку «Юныя турысты». Пазнаёміўся з праграмай, парадваўся, што змогу больш даведвацца пра сваю малую радзіму, што падарожнічаць па ёй будз разам з сябрамі.

Але ж спачатку ў нас былі заняты па правілах бяспечных паводзін, па тэхніцы руху ў калоне...

І вось мы ўжо коцім па дарогах сваёй Бацькаўшчыны! Шкадуем, вядома ж, што праз пандэмію абмяжоўваем сваю дзейнасць, але нават у гэтых умовах цікава праводзіць час: ввывучаем геаграфію і гісторыю населеных пунктаў, ландшафты сваёй мясцовасці, гісторыю іх паходжання і змянення — у тым ліку пад уздзяеннем чалавека...

Новыя нязвычайныя ўмовы дазваляюць нам лепш разуменьне адзін аднаго, а гэта не толькі збліжае, але і яднае, робіць нас больш адзаскімі, развівае пазнавальную актыўнасць ды самыя станоўчыя якасці. Іншымі словамі, адчуўшы асалоду ад зносін і перамены месцаў, ад новых ведаў і краёвадзі, у ўсіх запрашаю ў нашы рады — рады падарожнікаў і краязнаўцаў.

Павел Ганчар, вучань Дварэцкай СШ,

Дзятлаўскай раён.

Смех смехам

У КУМЫ НЕ ПРАПАДЗЕ...

Людзі кажуць, што любоў прыходзіць і сыходзіць, а есці хочацца ўвесь час.

І сапраўды, у краму народ сыхоўся, каля мясных паліц «затармазіў» — стаў угледжца, выбіраць, а потым прасіць уважыць для сябе хто мяса і дарогай каўбаскі, хто «доктарскай» ці ліверкі. Прычым у апошнім выпадку кожны чамусьці тлумачыў, што купіла для сабакі ці кота.

...Дзядзька Мікола тлумачыў ліверку браў. І таксама казаў, што гэта — дыя... козачак. Так ён сваіх «дзятчат» называе — жонку з унучкамі. Але ж не ўсе гэта ведаюць, таму праз пару дзён мая знаёмая пытаецца: — А ты ці чула, што Мікола коз развёў, што ён іх ліверкай корміць? ...Праўду кажуць: у кумы не прападзе, не пачуе, — прыкладзе.

С. Я. Атрохава,

Слуцкі раён.

В. Д. Сазонава,

Мінскі раён.

Пашту чытала Валячціна ДОУНАР.